

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
सम्माननीय का.मु. प्रधान न्यायाधीश श्री कल्याण श्रेष्ठ
माननीय न्यायाधीश श्री गोपाल पराजुली
फैसला

०७०—CI—०६७०

मुद्दा: उत्प्रेषण परमादेश।

दाङ जिल्ला सतवरिया गा.वि.स.वडा नं. ४ बस्ने खिमनाथ पुनरावेदक
योगी..... १ निवेदक

विरुद्ध

दाङ जिल्ला सतवरिया गा.वि.स.वडा नं. ४ बस्ने मोहन
लालचौधरी..... १
ऐ.ऐ. बस्ने सीता चौधरी..... १
मालपोत कार्यालय दाङ..... १
ऐ. का कार्यालय प्रमुख..... १
भूमि सुधार कार्यालय दाङ..... १
ऐ.का कार्यालय प्रमुख..... १
नापि कार्यालय दाङ..... १
ऐ.का नापी अधिकृत..... १

प्रत्यर्थी
विपक्षी

शुरू तहमा फैसला गर्ने:-माननीय मुख्य न्यायाधीश श्री लोकेन्द्र मल्लिक
माननीय न्यायाधीश श्री शेषराज सिवाकोटी
पुनरावेदन अदालत तुलसीपुर

पुनरावेदन अदालत तुलसीपुरको मिति २०७०।२।५ को फैसला
उपर निवेदकको तर्फबाट न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ९
बमोजिम यस अदालतमा पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य
र ठहर यस प्रकार छ:-

म निवेदकका नाममा कायम रहेको दे.सतवरिया गा.वि.स. वडा नं. ९क कि.नं. २४ समेतका ६ कित्ता जग्गाको मोही विपक्षी मोहनलाल चौधरीका बुवा रामगुलाम चौधरी हुन। रामगुलामको मोहनलाल र रामबहादुर दुई भाई छोरा भएकोमा रामबहादुर र रामगुलाम चौधरीको मृत्यु भै सकेको छ। अब सो जग्गाको मोहियानी हकदार सीता चौधरी र छोरा बिनोद चौधरी हुन। मोहनलाल चौधरी छुट्टी भित्र बसेका छन। यसै क्रममा विपक्षी मोहनलाल चौधरीले मोही हक नामसारी गरी पाउन विपक्षी भूमि सुधार कार्यालयमा दिएको निवेदनमा कारवाहीको क्रममा मैले सीता चौधरीलाई मोहीमा पत्याई जग्गा बाँडफाँडको प्रक्रियामा हामी बीच मिति २०५५।१।७ मा कि.नं. ४८ र ५० को जग्गाको लगत कट्टा भई कि.नं. ४० कित्ताकाट भई ८६८, ८६९, कि.नं. ८७२, ८७३ र ८७४ कायम रही राजमार्ग नामांकन गरिएको कारण मिलापत्रमा उक्त दुई कित्ताको साविक श्रेस्तामात्र उल्लेख गरिएको थियो। पछि उक्त दुबै कित्ता जग्गा महेन्द्र राजमार्गको लगत कट्टा गरी फुकुवा भई कि.नं. ८६८ र ८७२ राजमार्गमा नै परी अरू बाँकी जग्गाको सम्बन्धमा मोहीहरूले दर्ता नामसारी गरी पाउन मालपोत कार्यालयमा निवेदन दिँदा मालपोत कार्यालयले जग्गा दर्ता गर्न अडवड परेको भनी भूमि सुधार कार्यालयलाई पत्रचार गरेकोमा भूमि सुधार कार्यालयले मलाई नबुझी प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्त कि.नं. ८७३ को ०-१-१ पूर्व तथा कि.नं. ८६९ को ०-२-७ जग्गा मिति २०६९।९।२० मा दा.खा.गरी दिनु भनी मालपोत कार्यालयलाई पत्र लेखी मालपोत कार्यालयले पनि कित्ताकाट गर्न नापी कार्यालयमा पठाई नापी कार्यालयले मिति २०६९।९।२१ मा कित्ताकाट गरी मालपोत कार्यालयमा पठाए पछि मालपोत कार्यालयले मिति २०६८।९।२५ मा दा.खा. गर्ने समेत निर्णय गरेको रहेछ।

अतः भूमि सुधार कार्यालयको मिति २०६९।९।२०, नापी कार्यालयको मिति २०६९।९।२१ र मालपोत कार्यालयको मिति

२०६९।९।२५ को निर्णय मिति २०५५।१।७ गतेको मिलापत्र र प्राकृतिक न्यायका सिद्धान्तको विपरीत हुँदा उल्लिखित निर्णय आदेश तथा सोबाट भएका दर्ता स्रेष्ठा सम्बन्धी कार्य उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी कित्ताकाट लगायतका अन्य आदेश निर्णय गर्दा सुनुवाईको मौका दिई पुन उपरोक्त कार्य लगायतका अन्य कार्य गर्नु गराउनु भनी विपक्षीहरूका नाममा परमादेशको आदेश जारी गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराले पुनरावेदकले पुनरावेदन अदालत तुलसीपुरमा पेश गरेको निवेदन।

यसमा विपक्षीहरूलाई १५ दिन भित्र लिखित जवाफ सहित उपस्थित हुन आउनु भनी म्याद जारी गरी लिखित जवाफ पेश भएपछि वा सो को अवधि नाघेपछि पेश गर्नु भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदन अदालत तुलसीपुरको मिति २०६९।४।२ को आदेश।

मालपोत कार्यालय दाङको मिति २०६८।९।२० को पत्र बमोजिम यस कार्यालयले कि.नं. ८७३ तथा कि.नं. ८६९ को जग्गा कित्ताकाट गरी मिति २०६८।९।२१ गते मालपोत कार्यालयमा जानकारी पठाएको कार्यमा कुनै कानूनको त्रुटि नहुँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको विपक्षी नापी कार्यालय र ऐ.का प्रमुखको तर्फबाट पेश भएको संयुक्त लिखित जवाफ।

वादी मोहनलाल चौधरी र सिता चौधरी प्रतिवादी खिमनाथ योगी भएको मोही नामसारी मुद्दामा वादी प्रतिवादी बीचमा २०५५।१।७ गते भएको मिलापत्र बमोजिम विवादित जग्गाको दा.खा. श्रेस्ता मिलाई दिन लेखी पठाएको हो। निवेदकको हक अधिकार र निकास रोक्ने गरी तथा मिलापत्र विपरित सो कार्यबाट निवेदकको हकमा कुनै आघात नपुग्ने हुँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराले भूमि सुधार कार्यालय र ऐ. का प्रमुखको तर्फबाट पेश भएको लिखित जवाफ।

रिट निवेदक खिमनाथ योगी र मोहीद्वय मोहनलाल चौधरी एवं सिता चौधरी बीच मिति २०५५।१।७ गते भएको मिलापत्र बमोजिम

दा.खा. नामसारी गर्न मोहीहरूले निवेदन दिए बमोजिम भूमि सुधार कार्यालय दाङको मिति २०६८।९।१९ को पत्रबाट उल्लिखित साविक तथा हालका कित्ताहरू कायम भई दा.खा. भएको हो। निवेदकको हक अधिकार हनन हुने गरी कुनै कार्य नभएकोले प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको मालपोत कार्यालय र ऐ. का प्रमुखको तर्फबाट पेश भएको लिखित जवाफ।

रिट निवेदक र हामी मोहनलाल चौधरी तथा सिता चौधरी बीच मिति २०५५।१।७ गते भएको मिलापत्र बमोजिम हामी दुवैले मिति २०६८।६।२९ गते दा.खा.का लागि निवेदन दिएर सोही मिलापत्र बमोजिम मिति २०६८।९।२५ गते दा.खा. गरी मालपोत कार्यालयबाट श्रेस्ता तयार भएको हो। मिलापत्र बमोजिम भएको कार्यले रिट निवेदकको हक अधिकारमा कुनै आघात नपुग्ने हुँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको विपक्षी मोहनलाल चौधरी र सिता चौधरीको तर्फबाट पेश भएको संयुक्त लिखित जवाफ।

प्रस्तुत निवेदनसँग सम्बन्धित मालपोत कार्यालय दाङबाट मिति २०६८।९।२५ मा गरिएको निर्णय सहितको सक्कल मिसिल मालपोत कार्यालय दाङबाट झिकाई नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने व्यहोराको पुनरावेदन अदालत तुलसीपुरको आदेशानुसार उक्त मिसिल प्राप्त भएको देखिन्छ।

निवेदक र प्रत्यर्थीहरू बीच मिति २०५५।१।७ गते भएको मिलापत्रको कागज हेर्दा विपक्षी मोहनलाल चौधरी समेतका नाममा दा.खा. गरी श्रेस्ता तयार भएका जग्गाहरू मोही नामसारी मुद्दाका वादी प्रतिवादी बीच मिति २०५५।१।७ गते भएको मिलापत्र बमोजिम नै तयार भए गरेको देखिएको र सो कार्यबाट यी रिट निवेदकको हक अधिकार हनन भएको भनी मात्र मिल्ने नदेखिँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदन अदालत तुलसीपुरको मिति २०७०।२।५ को फैसला।

उक्त फैसला मिलेको छैन। हामी वादी प्रतिवादीबीच मोही बाँडफाँड हुँदा कि.नं. ८८७, ४२, ४३ को पूरै जग्गा र कि.नं. ४८ को १-१८-० जग्गा पूर्वतर्फको बाँकी मेरो नाममा र कि.नं. २४, ४४ को पूरै र कि.नं. ५० को जग्गा मध्ये पूर्वतर्फको ०-८-० र कि.नं. ४८ को जग्गा मध्ये पश्चिमतर्फको ०-२-७ जग्गा मोही प्रत्यर्थीको नाममा हक कायम हुने गरी मोही लगत कट्टा गर्न मिति २०५५।१।७ मा मिलापत्र भएको थियो। उक्त मिलापत्रमा उल्लिखित जग्गा मध्ये कि.नं. ४८ र ५० मिलापत्र हुँदाका बखत महेन्द्र राजमार्गको नाममा कायम भएको कारण मिलापत्र कार्यान्वयन हुन सकेको थिएन। कि.नं. ४८ र ५० पछि महेन्द्र राजमार्गको लगत कट्टा गरी फुकुवा हुँदा कि.नं. ४८ कित्ताकाट भई ८६९ र कि.नं. ५० कित्ताकाट भई कि.नं. ८७२, ८७३, ८७४ कायम भएको थियो। कि.नं. ८६९ को जग्गा मिलापत्र बमोजिम नै पश्चिमतर्फबाट मोहीको नाममा कायम भएको र कि.नं. ८७२ पुन महेन्द्र राजमार्गमा परेको हुँदा सो मा पुनरावेदन जिकिर गरिएको छैन। तर कि.नं. ८७३ र ८७४ जग्गामा मिलापत्र विपरीत हुने गरी बाँडफाँड दा.खा.गरेको भूमि सुधार कार्यालयको मिति २०६९।९।२०, नापी कार्यालयको मिति २०६८।९।२१ को पत्र र मालपोत कार्यालयको मिति २०६८।९।२५ को निर्णय मिति २०५५।१।७ को मिलापत्र र प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्तको विपरीत हुँदा उल्लिखित पत्र तथा निर्णयहरू उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी पुन बाँडफाँड गर्नु भनी विपक्षीहरूको नाममा परमादेशको आदेश जारी हुनु पर्दछ भन्ने समेत व्यहोराले पुनरावेदकले यस अदालतमा पेश गरेको पुनरावेदनपत्र।

नियमबमोजिम दैनिक पेशी सूचीमा चढी पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको मिसिल संलग्न सक्कल कागजातहरूको अध्ययन गरी हेर्दा पुनरावेदन अदालत तुलसीपुरको मिति २०७०।२।५ को फैसला मिलेको छ, छैन ? पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्ने हो, होइन भन्ने सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखियो।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा पुनरावेदकले सा.कि.नं. को हाल कायमी कि.नं. ८७३ र ८७४ जग्गा मिति २०५५।१।७ गते भएको मिलापत्र विपरीत गरी मोहीहरूको नाममा कायम गर्ने दाखेल खारेज गर्ने समेतका भूमि सुधार कार्यालयको मिति २०६८।९।२०, नापी कार्यालयको मिति २०६८।९।२१ को पत्र र मालपोत कार्यालयको मिति २०६८।९।२५ को निर्णय उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी पाउन माग गरेको देखिन्छ। मोही नामसारी मुद्दाका वादी मोहीहरू र प्रतिवादी जग्गाधनीबीच मिति २०५५।१।७ मा भएको मिलापत्रमा पुनरावेदकले कि.नं. ८८७, ४२,४५ को पूरै एवं किनं. ४८ को पूर्वतर्फको बाँकी र मोहनलाल चौधरी एवं सीता चौधरीले कि.नं. २४ तथा ४४ को पूरै, कि.नं. ५० को पूर्वतर्फबाट ०-८-० एवं किनं. ४८ को पश्चिमतर्फबाट ०-२-७ दर्ता गर्न पाउने भन्ने व्यहोरा उल्लेख भएको देखिन्छ।

उक्त मिलापत्र मुलुकी ऐन अ.वं. १८२ नं. बमोजिम भएको देखिन्छ। वस्तुतः मुलुकी ऐन अ.वं. १८२ नं. बमोजिम मुद्दाका पक्ष र विपक्ष बीच भएको मिलापत्रमा उल्लेख भएको कुनै कुरा सोमा लेखिएबमोजिम कार्यान्वयन हुनु पर्दछ। अर्थात् मिलापत्रमा लेखिएको वा स्वीकार गरेको शर्त लागू हुन्छ। मुलुकी ऐन अ.वं. १८२ नं. बमोजिम गरेको मिलापत्र पक्षहरूले मतलब र परिणाम बुझी गरेको हुन्छन। मतलब र परिणाम नबुझी उनीहरूबीच सहमती वा मिलापत्र हुन सक्दैन। मिलापत्र भएपछि पक्षहरू सो मिलापत्र बमोजिम गर्न गराउन बाध्य हुन्छन।

प्रस्तुत विवादमा मिति २०५५।१।७ गते मिलापत्र हुँदा कि.नं. ४८ र ५० महेन्द्र राजमार्गको नाममा नामाङ्कन भएको देखिन्छ। महेन्द्र राजमार्गको नामबाट उल्लिखित जग्गा फुकुवा भएपछि कि.नं. ४८ कित्ताकाट भई कि.नं. ८६८, ८६९, कि.नं. ५० कित्ताकाट भई कि.नं. ८७२, ८७३ र ८७४ कायम भएको कुरा प्रमाणमा आएको मिसिल संलग्न कित्ताकाट (प्लट रजिष्टर उतार) बाट देखिन्छ। कि.नं.

४८ कित्ताकाट भई कायम कि.नं. ८६८ र कि.नं. ५० बाट कित्ताकाट भई कायम भएको कि.नं. ८७२ महेन्द्र राजमार्ग गएको देखिन्छ भने कि.नं. ८६९ को जग्गा मध्ये पश्चिमतर्फबाट ०-२-७ जग्गा मोहीको नाममा दाखेल खारेज गरेको कुरालाई पुनरावेदकले स्वीकार गरेबाट त्यसतर्फ विचार गर्नुपर्ने देखिएन।

कि.नं. ८७३ र ८७४ को जग्गा मिलापत्र विपरीत दा.खा. भएको हो होइन भन्ने सम्बन्धमा विचार गर्दा मोही प्रत्यर्थीहरू मिति २०६८।६।२९ गते कि.नं. ८७४ को पूरै र कि.नं. ८७३ को जग्गा मध्ये पूर्वतर्फबाट ०-१-१ जग्गा संयुक्त नाममा दा.खा. नामसारी गरी पाउन मालपोत कार्यालयमा निवेदन दिएको देखिन्छ। मोहीहरूको निवेदनको आधारमा मालपोत कार्यालयले मिति २०६८।९।१९ मा दा.खा. गर्न दुविधा भएको भनी भूमि सुधार कार्यालयलाई पत्र लेखेको देखिन्छ। भूमि सुधार कार्यालयले मिति २०६८।९।२० गते कि.नं. ८७४ को पूरै जग्गा र कि.नं. ८७३ को जग्गा मध्ये पूर्वतर्फको ०-१-१ जग्गा मोहनलाल चौधरी र सीता चौधरीको नाममा संयुक्त दा.खा. स्वेस्ता मिलाई दिनु भनी मालपोत कार्यालयलाई गरेको पत्रचारका आधारमा सो कार्यालयले सोही मितिमा मोहनलाल चौधरी समेतले कि.नं. ५०।८७३ को जग्गा मध्ये पूर्वतर्फबाट ०-१-१- जग्गा प्राप्त गर्ने भएकाले कित्ताकाट गरी पठाई दिनु भनी पत्र लेखेको देखिन्छ।

मालपोत कार्यालयको उक्त व्यहोराको पत्र प्राप्त भएपछि नापी कार्यालयले कि.नं. ८७३ लाई कित्ताकाट गरी कि.नं. १२०० र १२०१ कायम गरी कि.नं. १२०० को पूर्वतर्फको मोहीको नाममा र बाँकी जग्गाधनी को हुने भनी मालपोत कार्यालयलाई मिति २०६८।९।२१ मा पत्र लेखेपछि मालपोत कार्यालयलाई मिति २०६८।९।२५ मा उल्लिखित कार्यालयको पत्र समेतको आधारमा कि.नं. ८७३ को जग्गा मध्ये पूर्वतर्फबाट ०-१-१ जग्गा प्रत्यर्थी मोहनलाल र सीता चौधरीको संयुक्त नाममा दाखेल खारेज गरी मोही लगत कट्टा हुने गरी निर्णय गरेको देखिन्छ।

मिति २०५५।१।७ मा भएको मिलापत्रमा कि.नं. ५० को जग्गा मध्ये पूर्वतर्फबाट ०-८-० जग्गा मोही प्रत्यर्थीहरूको नाममा कायम हुने भन्ने व्यहोरा स्पष्टसँग उल्लेख भएको देखिन्छ। उक्त मिलापत्रमा उल्लिखित प्रकारले पूर्वतर्फको जग्गा नै मोहीहरूको नाममा कायम हुने गरी मतलब परिणाम बुझी मिलापत्र गरी सकेपछि पुनरावेदकले विपक्षी भूमि सुधार नापी र मालपोत कार्यालयमा उल्लिखित मितिको पत्र एवं निर्णय मिलापत्र विपरीत भन्न मिल्दैन। तसर्थ विपक्षी भूमि सुधार कार्यालयको मिति २०६८।९।२०, नापी कार्यालयको मिति २०६८।९।२१ को पत्र र मालपोत कार्यालयको मिति २०६८।९।२५ को निर्णय पक्षहरूबीच भएको मिलापत्र बमोजिम नै भएको देखिँदा बदर गरी रहनु पर्ने अवस्था देखिएन। पुनरावेदन अदालत तुलसीपुरको मिति २०७०।२।५ फैसला सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्तैन। प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार गरी बुझाई दिनु।

का.मु. प्रधानन्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत :- भीमबहादुर निरौला

कम्प्युटर :- गिता घिमिरे (गिरी)

ईति सम्बत २०७१ साल फाल्गुण महिना १० गते रोज १ शुभम्-----